

Vlammenwerper in uw gat

KUNST EN CENSUUR IN MECHELEN

Bert Bultinck

Op 6 januari 1978 werd de Keniaanse schrijver Ngugi Wa Thiong'o gevangengenomen door de regering van het Kenya African National Union (KANU), om redenen van 'openbare veiligheid'. Op wc-papier schreef hij een gevangenisdagboek en daarin vertelt hij hoe op een gelukkige dag een medegevangene kans ziet om hem een aantal woorden toe te fluisteren: 'Het is misschien vreemd om dit tegen je te zeggen, maar in zekere zin ben ik blij dat ze je hier naartoe hebben gebracht. Een tijd geleden - zowat een week voor jij hier aankwam - zeiden we dat het goed zou zijn voor Kenia als er meer intellectuelen in de gevangenis zouden zitten. Ten eerste zou het de meesten van hen doen ontwaken uit hun illusies. En sommigen zouden misschien de gevangenis overleven om het te vertellen aan de wereld.'

Op 20 november 2002 nam de Mechelse onderzoeksrechter zes kunstwerken in beslag die deel uitmaakten van de pornotentoonstelling *Porn Ar(t)ound the World*, georganiseerd door het Mechelse kunstencentrum nOna. Dat gebeurde na een klacht van Dennis Burka, beter bekend als pornoproducent Dennis Black Magic. De tentoonstelling werd niet gesloten, maar als onderzoek zou uitwijzen dat de werken inderdaad niet conform de wet zijn, kan dat leiden tot een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en een geldboete van maximum 2.500 euro.¹

Het woord 'censuur' werd in beide gevallen gebruikt om het repressieve optreden van de staat tegen de vrije expressie van het individu te omschrijven. Het eerste bericht haal ik uit *They shoot writers, don't they?*, een verzameling artikels en gedichten uit ruwweg de eerste tien jaargangen van het tijdschrift *Index*

on Censorship.² Dat tijdschrift bestaat nog steeds en bericht over de in onze ogen meest exotische, meest gewelddadige inperkingen van de vrije meningsuiting. Het tweede bericht haal ik uit de vloedgolf aan krantenartikels die in Vlaanderen verschenen naar aanleiding van wat met recht een relletje mag heten, met zowat drie weken lang media-aandacht, in de geschreven pers en (minder langdurig) ook op VRT en VTM, met opiniestukken en TV-debatten, met democratische verontwaardiging en contra-verontwaardiging.

Semantische explosie

Ik wil hier geen uitgebreide vergelijking maken tussen de Afrikaanse en de Mechelse censuur. Het is niet meteen de bedoeling om het Vlaamse relletje te ridiculiseren door de confrontatie met een 'authentiek' geval van censuur. Het is echter wel nuttig om de semantische explosie van het woord 'censuur' te illustreren: tegenwoordig wordt in het Westen zo gretig naar het censuurbegrip gegrepen dat de betekenis van het woord wel erg is opgerekt. In het geval van Ngugi Wa Thiong'o was de aanleiding de publicatie (en opvoering) van een toneelstuk (*I will marry when I want*), dat via een narratieve omweg opriep om met vereende krachten het toenmalige Keniaanse regime te bestrijden. Er speelden politieke motieven bij de censuur, en de concrete maatregelen van de staat waren ronduit gewelddadig: de schrijver en professor literatuurwetenschap werd opgepakt en 11 maanden lang opgesloten. De motieven van de Mechelse onderzoeksrechter waren eerder ethisch van aard: de officiële aanklacht luidde 'openbare schennis van de goede zeden'. En de

gevolgen waren tot nu toe ook heel wat minder verstrekkend. De advocaat van nOna sprak naar aanleiding van het weghalen van zes kunstwerken uit de tentoonstelling wel over een 'verminking' van de tentoonstelling. Dat is figuurlijk taalgebruik, en het komt ook ietwat pathetisch over, zeker als je even de letterlijke betekenis van het woord 'verminking' voor ogen houdt. In Kenia werd niet het kunstwerk verminkt, maar de kunstenaar.

Net dat immer wazige verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik verleidt de westerse taalgebruiker er ook toe om, naast woorden als 'verminking', 'verkrachting' (*die opvoering is een regelrechte verkrachting van Shakespeare*) en 'aanslag' (*dat is een aanslag op de goede smaak*) heel snel met het label 'censuur' te gaan zwaaien, zelfs als daar *stricto sensu* niets van aan is. Terwijl men bij 'verkrachting' en 'aanslag' meestal nog goed beseft dat men een metafoor gebruikt, is dat bij 'censuur' echter steeds minder het geval. En omdat je met dat begrip makkelijk de pers haalt, is het allengs een vreemdsoortig kwaliteitslabel geworden, of toch minstens een *banner* die de aandacht trekt. Toen Geert Buelens, Pieter de Buysser, Dirk Mertens en ik aan de redactie van de essaybundel *De Militanten van de Limiet. Over censuur en vrije meningsuiting* (Van Halewyck, 2000) begonnen, besloten we een klein archiefje uit te bouwen met nieuwsberichten die tijdens de voorbereidingsperiode (zomer 1999 - winter 2000) expliciet of impliciet over censuur handelden. De resultaten waren verbluffend: niet alleen ontspon zich in die tijd de affaire-Guggenheimer, met tientallen artikels, essays, petitie's, lezersbrieven enz. tot gevolg (schrij-